

Silver Settings

פסח תשע"ז [1]

One of the unique customs practiced on Seder night is to display all our nicest dishes and silver. It is unusual because this ostentatious act is not permitted during the rest of the year so as to remind us of the destruction of the Beis HaMikdash.

2 אה הנהגות הלכה ומנהגים

א. יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי שלא יצטרך להתעכב ויוכל להתחיל את הסדר מיד בערב.

ב. יסדר שולחנו יפה בכלים נאים כפי כחגו, ואפילו כלים שאינו צריך לסעודתם יסדרם יפה לנוי על שולחנו. עיי' בהערה כמה מעמים לזה.

ג. כתב מהר"ל, שאפילו כלים הממושכנין בידו מגוים, מותר לשים אותם על שולחן לשמוח בראייתם.

ד. כל צרכי הסדר כגון יין מצה ומה שצריך לקערה יכון מבעוד יום.

ו. לא יתן לנכרי לערוך את השולחן לסדר.

ז. איתא בספח"ק כמה דרכי עיבוד שנהגו לעטר את שולחן הסדר.

36

הגה"ק הלל מקאלאמי נהג שעטר את שולחן הסדר עם כל חיבוריו שהיו לו בכת"ק והכריזו הרי דוד המלך ע"ה משמיע טוב לי תורת פיד מאלפי זהב וכסף ומקיים את הדין יפה לעטר שולחן הסדר בכלי זהב, מביאו בס' ויד משה סימן א' סוס"ק ב' ובהגדה חיים לראש פסקא דעריכת השלחן אות ה', יסדר שולחנו מבעוד יום ויעטרהו בצלוחיות ועשיות מלאות משושנים ופרחים וכל מיני בשמים כמו שאנחנו נוהגים כן פה אזמיר וכו' ובפרט כשחל להיות ליל י"ט א' בשבת כי בלא"ה צריך שיכין הדסים ושושנים כדי לברך בהם ברכת הריח.

3a (נהגה)

ב. טור וש"ע סי' תע"ב סעיף ב' ויסדר שולחנו יפה בכלים נאים כפי כחו. וכתב הב"ח שם הטעם לפי שאמרו בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא משעבוד מצרים.

כתב בכפה"ח סי' תע"ב ס"ק י"א: וגם הכוסות יהיו נאים ומהודרים לכבוד היום ואם השיגה ידו יקח של כסף מפני שהוא רמז אל החסד כי כוס ג' א-להים, שהוא בחינת דין וע"כ אם הוא של כסף יהיה ממותק.

כתב השל"ה הק' ריש מס' פסחיו ד"ה ויחזור: יתנהגו הוא ואשתו כמלך ומלכה ובני ביתו כבני מלכים ויכינו כלי כסף וזהב ובגדי משי ורקמה מכל מה שחננם השם יתברך והכל כדי להראות לכל שמחת לבו בחסדו של מקומו, ומובא בס' א"ר סי' תס"ו.

ג. כתב מהר"ל סדר הגדה: אמר בהר"י ס"ל כל ימות השנה טוב למנוע כלים נאים למען מיעוט שדרה זכר לחורבן. לבד מלילות יסדר לפי שהתורה הזהירה להראות דרך חירות. וכן בא"ח. על דרך שמשמשים בכלי כסף וזהב ובגדי צבעונים באותה הלילה ואפילו כלים הממושכנים בידו מן הגויים מותר להשים אותם על שולחן מיוחד לשמוח בראותם. וכן העיד שעשה כן אביו מהר"ם ט"ל.

בס' מנהגי חתם סופר סימן י' אות י"ב כתב: שכל הכלים הן להשתמש בהם והן שהעמידו על השולחן לנוי כולם היו של כסף. וכ"ה בקיצושו"ע סי' ק"ח סעיף ז': ואפילו הכלים שאינם צריכין לסעודה, יסדרם יפה על השולחן לנוי זכר לחירות. ועיי"ע בתשו' חת"ס אה"ע ח"ב סי' קל"ז ד"ה אמנם. והחת"ס בתורת משה מהד"ת פ' תולדות כ"ז ד"ה אנכי רמז על שימת כלי עכו"ם על שולחנו מיעקב שלבש בגדי עשוי בליל פסח ולקח את הברכות מיצחק.

ד. מהר"ל סדר הגדה הטעם להראות דרך חירות.

והב"ח סי' תע"ב כהטעם לפי שאמרו בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים. וכ"ה בקצושו"ע סי' ק"ח סעיף ז'.

ז. כתב בספר יסוד יוסף פרק פ"ה, ובספר קב הישר פרק צ' אות ו', הצעת השולחן והשעשועין ומציינין ומייפין כדרך מנהג יישראל קדושים בכל תהיה עיקר כוונה לעשות ולתקן ביה וישובא לקדושתא בריך הוא ושכינתיה ועל כן חלילה וחלילה לתקן הסיבה על ידי שפחה נכרית, כי אם ישראלית, ומה טוב מאוד על ידי ישראלית הטוהרה מטומאת נדה ומכ"ש בתולה שלא ראתה וכו' טוב ומשובח מאד.

4 הגדת הגיוני הלכה - ר' אברהם

וביקשו חכמים עוד לחזק בלבבות את הרגשת החירות, על כן הרחיבו את הקנותיהם גם על זמן עריכת השולחן וקישוטו. ע"י עריכת השולחן כתב המחבר⁴⁶: שיסדר כל אחד את שולחנו יפה כפי כוחו. אף על פי שמנו: ישראל למעט במשך כל השנה בהידור השולחן בכלים נאים, משום זכר לחורבן, מכל מקום כליל פסח יסדר שולחנו יפה בכלים נאים. וכתב בשו"ע הרב⁴⁷ ואפילו כלים שאין צריך לסעודתם יסדרם על השולחן לנוי זכר לחרות. ובעל ערוך השלחן⁴⁸ כתב, שיהא השולחן ערוך מבעוד יום כדרך בני חורין, ששולחנם ערוך זמן רב קודם האכילה. לדברי המחבר בשולחן ערוך מציעו

כמה טעמים. הב"ח⁴⁹ והגרי"א⁵⁰ אומרים שהכלים הנאים סימן הם לחירות ולהרחבת הדעת. טעם אחר מוסרים בשם ר' חיים מבריסק זצ"ל. לדעתו קישוט השולחן בכלים נאים ממצות הסיבה הם. שכן רש"י⁵¹ והרשב"ם⁵² פירשו שההסיבה צריכה שתהיה על מיטה וליר שולחן. כלומר השולחן הוא מן האמצעים שעל ידו מקיימים מצות הסיבה, על כן יש להדר את השולחן בכלים נאים, כדי להדר במצות הסיבה שהיא מסמני החירות⁵³.

Why is Pesach different? Some suggest that since Pesach recalls the time when we became free from slavery and acquired the status of noblemen, it is only fitting to exhibit some evidence of our aristocracy. Others propose that it is a reminder of the רכוש גדול, the great wealth that we took with us when we left Egypt.

Perhaps this custom is based on a much deeper concept. On Pesach we read the section in the Torah that records the splitting of the Reed Sea to allow *klal Yisroel* to pass through safely before drowning their Egyptian pursuers. In this connection, the Midrash comments that the sea decided to split because it saw the Jews coming בידם מצרים, and they were carrying large quantities of riches donated by the Egyptians. Is it not rather strange that the waters should divide miraculously in deference to a sizeable amount of wealth?

The mystery thickens when one reflects upon the well-known conversation between Hashem and Avrohom Ovinu, as recorded in Bereishis (15:13-14). Hashem forewarned Avrohom that his descendents would be exiled to Egypt and there suffer affliction of the worst kind. However, He promised that at the time of their redemption, they would depart with great riches in their possession. The obvious question is, Is gold and silver a compensation for centuries of physical torture, butchered children, and national humiliation? What were Avrohom's thoughts when, in order to soften his anguish, he was offered "a golden handshake"?

The solution to these difficulties lies in a statement made by our Sages and quoted in the Yalkut (Yoshea, ch. 2, 519). There we read that our ancestors were ultimately redeemed from Egypt on account of their faith in Hashem. *Emunah* is the bedrock of our religion — with it we have a future whereas without it we cannot possibly weather the storms of exile and persecution. In Egypt too, it was the strength of their trust in Hashem that gained them their freedom.

One of the finest and most tangible manifestations of this indomitable faith lay in the רכוש גדול. The Jews were asked by God to approach the Egyptians for their gold and silver, which they did. They knew, however, that their former tax masters would soon regret having surrendered so much wealth and were bound to pursue them with a vengeance in order to recover it. This explains why Moshe Rabbeinu had to beg the Jews to ask for the bounty (see Rashi on Shemos 11:2) — because by doing so *klal Yisroel* put themselves in mortal danger! Nevertheless, our ancestors displayed implicit trust in Hashem and took the רכוש גדול despite the terrible risk involved (see Shevet Sofer).

It is in this sense that we can appreciate more profoundly Hashem's promise to Avrohom. He pledged that despite all the suffering *klal Yisroel* would endure in Egypt, their spiritual core would remain firm. Even after hundreds of years of exile, they would be capable of a tremendous act of faith, telling with them a רכוש גדול notwithstanding the dangerous consequences involved. In the merit of their *emunah*, as evidenced by this heroic deed, they gained their release from bondage.

When, therefore, our Sages relate in the midrash that the Reed Sea split asunder at the sight of *klal Yisroel* carrying their riches, it was not a miracle performed in honour of wealth! It was a wonder born out of respect for a nation so imbued with faith that it was prepared to jeopardise its safety by taking the רכוש גדול and encouraging pursuit.

Likewise on Seder night, when we display our nicest dishes and silver it is not simply a show of wealth. It is intended to remind us of that indomitable *emunah* possessed by our ancestors and illustrated by the episode of the רכוש גדול. It was this faith, more than anything else, that earned us our freedom.

באר החיים 3 8 9

דבר ברור הוא כביעתא בכוחא, ששורש טעם מצות יציאת מצרים הוא כדי להשריש את האמונה לכל אחד ואחד מבני ישראל, ומקרא מלא דיבר הכתוב (שמות י ב) "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, ואת אותותי אשר שמתים בם, וידעתם כי אני ה'", הרי שתכלית הסיפור הוא כדי

להגיע לידי "וידעתם כי אני ה'", ועל ידי זה תתחזק בו האמונה בהשגחה הבוראית בכל פרט ופרט המתרחש בעולם, שהכל נעשה בהשגחה פרטית ומדוקדקת, וכמו שאמרנו (חולין ז) "אין אדם נוקף אצב זו מלמטה, אלא אם כן מכריזין עליו מלמלה". וזהו יסוד היסודות בחג הפסח.

להשריש בלבו ובלב בניו את האמונה בהקב"ה, "וידעתם כי אני ה'", ומבלעדי אין אלקים, ועל נקודה זו נסוב כל היום טוב, וצריך להשיגח מאד שלא להעלים עין מעיקר גדול זה, כי לפעמים יכול האדם לנקות את כל ביתו בחורין ובסדקין מכל פירור של חמץ ולהתלבש בבגדי יום טוב ולהתפלל בהתלהבות ובדביקות, ועל אף כל השקעתו עסק רק בטפל ולא בעיקר.

10

בליל הסדר נותנים מן השמים סיוע לכל אחד להתחזק במדת הבטחון, כי אונ האמונה מאיר אז בלבות בני ישראל שהרי לילה כיום יאיר, וכל הטבע שנסתר בבריאת העולם הדומה ללילה יאיר באור יקרות על

ידי האמונה שהבורא יתב"ש עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, לפיכך כל ערום יעשה בודעת לשבת בכבוד ראש בלילה הזה ולהשתדל להשריש ולהעמיק בלבו את האמונה באלקים חיים.

* ומרומז כאן בשבירת המצה בסימן "חץ", שמצפינים את החלק הגדול ואילו את הפרוסה הקטנה מחזירים בין המצות, כי הנסתר צריך להיות גדול מן הנגלה ולכן מצפינים את החלק הגדול, ומכל מקום מנהג ישראל תורה שהילדים חוטפים את מצת האפיקומן שהיא הפרוסה הגדולה, ללמדנו שבלייל הסדר שהוא זמן השרשת האמונה ביוצאי חלציו צריך לגלות אף את החלק שמשתייר בכל ימות השנה, והיינו נמי דקא מתרגם אונקלוס במצות סיפור יציאת מצרים "והגדת לבנך - ותחוי לבנך", פירוש שתראה את הדברים לבנך, כי בלילה הזה מגלה כלפי חוץ את פנימיותו.

This also explains why the Torah says, "Lema'an tesaper b'aznei bincha — You should tell it into the ears of your children" (Shemos 10:2). It has to enter their ears specifically; it has to be tailor-made to be able to impress them emotionally and intellectually.

The entire Pesach Seder is predicated on this filial responsibility to pass over the experience from generation to coming generation. The Ritva in his commentary to the Haggadah explains that the Torah's presentation of the four sons demonstrates the fact that the purpose of retelling the account of the Exodus is not merely to tell what happened, but rather to impress the child with the foundations of belief. The father must tell it to his child in a manner that will communicate these truths and relate to the individual personality of each child. It should affect him personally, tailor-made to his intellect and his emotional personality.

The first of the Ten Commandments states: "I am Hashem, your God, Who took you out of the land of Egypt, out of the house of slavery."¹²⁰ Rabbeinu Asher, known as the Rosh, wrote in *Orhot Hayyim* that believing only in the first part of the verse — that Hashem created the world — is not enough. A Jew must also believe in the continuation of the verse that Hashem took us out of Egypt. Without this belief in *hashgahah pratit* — that Hashem is actively involved in the world — our belief is incomplete.

This explains why so much of our religion is based on the historical fact that we came out of Egypt. Otherwise, the emphasis would seem strange. Every *Kiddush* we make includes the words "in remembrance of the exodus from Egypt." A person could say, "It really happened, but that was a long time ago. True, we were slaves in Egypt, Hashem took us out, and we came to our land — but why talk about it now?" However, as the Rosh tells us, all the wondrous events of the Exodus — the fact that Hashem changed the course of nature, that He made miracles, that He brought ten plagues on the Egyptians and more — are proof of His direct involvement in the world.

In taking us out of the Egyptian slavery, Hashem made a clear statement: There is a purpose to creation, and that purpose is the

Jewish people, who are meant to keep the Torah — and I am involved in everything that takes place.

* Every single thing that happens in our lives is *hashgahah pratit*. As our sages say, "A person doesn't bang his finger below without it being decreed from Above."¹²¹

ועל זה אמרו (שיר השירים רבה וכן הוא במכילתא וספרי) על פסוק תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף⁶⁰, דגדולה כבוד דם מביות מצרים. היינו דביציאת מצרים היו בתוקף אהבה לה' יתברך, דעל כן חג זה נגד אבותינו עליו השלום⁶¹. כי מצרים ערת הארץ⁶² שטופי זימה⁶³ חרמת סוסים זרמתם⁶⁴ באהבות ותאות רעות, וזה שורש חיותם וכל דעתם והכחם ומחשבותם וקיום חיותם. והוא על ידי ניצוצות קדושים ממדת חסד⁶⁵ שנפלו בשבירת הכלים כידוע. וישראל הציאו הניצוצות קדושים ונתעורר על ידי זה בהם תוקף האהבה דקדושה. והיו נקודת הכסף, כידוע דכסף הוא אבן⁶⁶. ונקרא נקודות, כי דבר זה היה רק לשעה ואחר כך נסתלק כידוע⁶⁷ ונשאר רק נקודת. וביציאת ים סוף נאמר וייראו העם את ה'⁶⁸, מדת היראה נקרא זהב כידוע. ואף דאהבה גדולה⁶⁹ שאיחא בסוטה (לא, א) זהו מצד המעלה עצמה, דודאי

אדמו"רי בית בעלזא זי"ע לדורותיהם היו חוזרים הרבה על דברי ה'אוהב ישראל' (לפסח ד"ה יכול מראש חודש) שדיבורי האבות בלב הבנים בעניני אמונה אינם נקלטים תמיד בנפש הבן בכל ימות השנה, כי לפעמים אין נפשו מוכנה ומוכשרת לקבל, אולם בליל הפסח הזמן מסוגל להשריש אמונה תמימה בלב הבנים, ובלילה הזה יש כח ביד האב לנטוע את האמונה בלב בניו בגלל שמתעורר בלבם אור גדול המסייע להם לקלוט את האמונה כיתד בל תמוט, ועל האב לדבר אל בנו כפי כוחו והבנתו, וכלשון המשנה (פסחים קטז.) "ואם אין דעת בבן אביו מלמדו", כי בעת כזאת יחרטו הדברים על לוח לבו ויעשו עליו רושם דקדושה לכל ימי חייו⁷⁰.

וצריך כל אחד להתחזק בבטחונו ולהשליך על ה' יהבו בתמימות ומבלי לחקור את העתידות, כי אז יזכה לסייעתא דשמיא להשיג רוממות הא-ל, וכדברי הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע שאמר "אויף מיין ווארט, דער שאינו יודע לשאול" מאכט בעסער פון

זיי אלע" [תסמכו על דברי, שהנהגתו של הבן שאינו יודע לשאול טובה יותר משאך הבנים]. כלומר שאינו שואל שום שאלות וקושיות ולעולם אין לו תרעומת ח"ו, ומקבל הכל בתמימות ויודע דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

עוד יש טעם אחר לסידור השולחן בכלים נאים, ואף הוא כדי לחזק כליל הפסח את רגש היציאה לחירות. ר' חיים פאלאגי⁵⁴ הביא, שהכלים הנאים תכליתם להזכיר לנו פרט אחד מיציאת מצרים, והוא מה שאמר הכתוב⁵⁵: "ושאלה אשה משכנתה... כלי כסף וכלי זהב", ולהזכיר לנו את הרכוש הגדול שיצאו בו ממצרים. בדרך זו הסבירו מנהג שנהג המהרי"ל.

הגדת רבינו צדוק הכהן

ועכשיו קרבנו המקום

תלמידינו. ברכוש גדול. הנה אברהם אבינו עליו השלום כשהודיעו ה' יתברך ענין הגלות ונתיירא אולי ישתקעו ישראל בגלות ולא יזכו לגאולה כלל, ואמר לו הקב"ה ועבדום ועינו אותם¹², ומצד העינוי היסורין שיסבלו ישראל בהגלות אחרי כן יצאו ברכוש גדול. היינו שיוציאו כל הניצוצות קדושה משם¹³, כי בכל ענין קליפה שיש בעולם משוקע בתוכה צד קדושה, כענין ואתה מחיה את כולם¹⁴, וישראל יציאו כל הניצוצות קדושה המשוקע בתוכם ויזכו למדרגת אהבה וחסד בהתפשטות בבחינת גדולה¹⁵, שהוא בלא שיעור, שזה היה מדת אברהם אבינו עליו השלום¹⁶ חסד ואהבה, מדת התפשטות בקדושה. ומצד החסד ואהבה שזכו במצרים נמשכו אחר הקב"ה למדבר ולא אמרו מה נאכל שם¹⁷, וה' יתברך זוכר להם החסד והאהבה הו' לעולמי עד כמו שנאמר וזכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי מדבר וגו'¹⁸.

וי"ל דנהה גוון לבן מורה על דף חלק. שכל הגוונים אדום או שחור וכדו' כבר נעשתה בהם איז פעולה, אבל גוון לבן עוד לא נעשה בו מאומה ומורה על דף חלק. וזה מסגולת ב' העתים הק' הל' אשר בהם מסוגל כל איש יהודי להתחדש כבו' חדשה בבחי' דף חלק, אלא שביהכ"פ מגיע יהודי

לכחי' דף חלק ע"י אתערותא דלתתא, שע"י התשובה נעשה ראוי לפתוח דף חלק ולהתחדש בכרי' חדשה, ובליל פסח הוא מכת אתערותא דלעילא כמו שהי' ביצי"מ שהיתה כגודל גילוי האהבה, שהקב"ה גאלנו וקראנו בני בכורי ישראל, עוד בהיותם משוקעים במ"ט שערי טומאה, אשר זו הפלגת האהבה בלא שום שייכות למצב שהיו בו. שמכת גילוי אהבתו ית' לישראל בליל יצי"מ בחי' דלוגו עלי אהבה מסוגל איש יהודי להתחדש בבחי' דף חלק, וע"כ ההתחדשות בליל הסדר אינה צריכה לפעולות ומעשים מצד האדם אלא מכת זה שהקב"ה מגלה בו את גודל אהבתו הריהו מתחדש בכרי' חדשה בזה הלילה, ומתקיים בו ואשא אתכם על כנפי נשרים כמאמר הרה"ק מברדיטשוב ז"ע שהוא כעין שביארו בראשונים הכ' בתהילים (ק) תתחדש כנשר נעוריכי (ע"ש ברוך"ק בשם הר"ס"ג). כנשר הזה שכאשר הוא מזקין משיר את נוצותיו הישנות ומתחדש בנוצות חדשות כן היא ההתחדשות של יצי"מ שיהודי מסוגל

להתחדש בלילה הזה בכרי' חדשה. וזה טעם ליישת הקיטל בכ' הזמנים האלו, להורות על ענין ההתחדשות השנה בשניהם, שבהם יכול איש יהודי להתחדש ולפתוח דף חלק וחדש בחייו הרוחניים.

ובאופן מיוחד איתא על גודל השמחה שהיו שמחים בלילה זה, וכלשון חז"ל (פסחים פה:): כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא, ובזוה"ק בענין ספור יצי"מ (אשר כל חיבה שם חוצבת להבות אש) הפליג לבאר כמה חדי קוב"ה בהואו ספור, ובי' שעתא כניס קוב"ה לכל פמליא דילי' ואמר לון זילו ושמעו סיפורא דשבחא דילי' דקא משתעו בני וחדאן כפורקני וכו'. ובסידור הארז"ל כותב שאין זמן שמחת השכינה כ"כ כמו בלילה הזה. מכל זה נלמד לדעת גודל השמחה שיש בליל סדר פסח בעליונים ובתחתונים עד שהלילה הזה הוא הזמן השמח ביותר מכל השנה. והטעם בזה, כי ענין יצי"מ מלבד עצם הגאולה כולל גם מה שאז נהיו ישראל העם הנבחר, שזו השמחה הגדולה ביותר, כמאמר הרה"ק ר"ב ממז'בור ז"ע. שפ"א אמר לאנשיו בשולחנו הק' שיגלה להם את הסוד של יצי"מ, ומיד נדחקו כולם כדי לשמוע, ואמר "אלמלא הוציאנו הקב"ה ממצרים הרי היינו צוענים". ומשום כך זה זמן שמחה יתירה כי בו נתעלו להיות העם הנבחר, והוא בחי' שמחת אירוסין, כי בחג הפסח נהיו ישראל בבחי' מאורסים להקב"ה כביכול, כמאמר מן אדמו"ר בב"א ז"ע.

קבלנו רק במעמד הר סיני. מה הן אם כן התכונות המיוחדות אותנו כיהודים שהיו בנו עוד לפני מעמד הר סיני?

המציאות של עם ישראל התחילה במצרים, בתהליך הזינוך שעברו בכור הברזל. כדי להיות "יהודי" במציאות, עלינו ללכת בדרך בה נעשנו ליהודים במצרים. על כל אחד מאתנו לשאול את עצמו: אמנם הנני מקיים מצוות, אך האם באמת הנני "יהודי"? אם הייתי נמצא בגלות מצרים, האם הייתי יוצא משם? כלומר, האם עברתי את תהליך הזינוך או לא?

מציאות היהודי - היותו ראוי לקשר עם הקב"ה

ובאמת על כל אחד מוטל לברר סוגיא זו מהו שורש היהודי, ואנו נאמר את הנראה לנו בזה.

• כבר הרחבנו בכמה מקומות בגדר מהות "אדם", שזוהי בריה שיש לה את הכשרון והאפשרות להתקשר עם הקב"ה.

* ומהו יהודי? שיש לו כשרון להיות בקשר עם הקב"ה לא רק בדיעה אלא גם בקשר של אהבה! זהו יהודי!

~ מגלת שיר השירים בנויה על משל של נישואין כגון (שה"ש ה, ב) "רעיתי". נקח לדוגמא בן ישיבה שמתכוון להקים בית והוא מחפש את בת זוגתו. הוא מקיים "עד שיראנה" (קידושין מא ע"א) כדי לבדוק האם הם מתאימים, האם יש משהו שמקשר ביניהם, ע"מ שיוכלו להקים את ביתם יחדו.

~ להיות אדם "יהודי" פירושו שישנה התאמה, כביכול, בינו לבין הקב"ה. מה שהיה במצרים הוא זינוך על מנת שתהיה לנו התאמה לקב"ה.

מה הכוונה במושג "התאמה לקב"ה"?

יהדות היא "טעם טוב, געשמאק"

שמונים אחוזו מאלו שהיו במצרים היו רשעים. חטאם היה שהם לא רצו לצאת ממצרים. ומדוע? וכי חפצו שהמצרים ימשיכו להשליך את ילדיהם ליאור? לא. אלא שהשנה האחרונה במצרים היתה טובה, המצרים קבלו מכות ועם ישראל לא היו צריכים לעבוד, "כגן ה' כארץ מצרים" (בראשית יג, ז).

מאחר ובמכת דם מכרו היהודים מים למצרים והתעשרו, הם חשבו לעצמם: "טוב לי פה. אינני רוצה לצאת". ומדוע הם לא נמשכו לצאת יחד עם בני ישראל? כיון שלא היתה להם משיכה לקב"ה! המציאות של יהודי היא שיש לו משיכה לקב"ה, ורק אלו שהיתה להם משיכה לקב"ה ורצו לצאת ממצרים, הם יצאו ונעשו "עם ישראל".

רוב המצוות - ביטויים של קרבה

הקשר בין הקב"ה ואימות העולם אינו קשר פנימי. כל מצוות בני נח הן שכליות: כולם מבינים שאסור להרוג ולגנוב. וכן בענין גילוי עריות כולם מבינים שיש לשמור על קשרי המשפחה - אפרת מי ידאג לך, מי ישמח אותך ומי יעזור לך בעת מחלה? ללא חיי משפחה העולם נהרס.

* אך רוב מצוות התורה, כמעט כולם, הם ביטויים. מה היא מצה? המצה היא כמו טבעת נישואין. נתאר לעצמנו אם לאחר עשרים וחמש שנות נישואין יציעו לאשה למכור את הטבעת שלה עבור סכום נכבד. היא לא תסכים, כי הטבעת מבטאת משהו. על המצה נאמר שהיא לחם של רפואה. כיצד יש לנו בריאות? כי לפני שנה אכלנו מצה! כיצד יכולה המצה לרפאות? התשובה היא: "זכרתי לך חסד נעוריך" (ירמיה ב, ב)! הקב"ה, כביכול, מתרגש כאשר אנו אוכלים מצה ואז הוא משפיע שפע של רפואה על כל העולם למשך כל השנה. כעבור שנה נגמרת איתה השפעה ועלינו לאכול שוב מצה.

ג. ע"י אמירת ההגדה ככוונת הלב והתבוננות בחסדי ה' המרובים, יתלהב ויתעורר האדם מאד, לקבל עליו עול מלכות שמים, ולעבוד את השי"ת בשמחה ובטוב לבב, וישליך מעליו את כל עונותיו, מה דהוה הוה, ומכאן ואילך יהיה עבד נאמן לה', וכמו שאמר הרה"ק מסלאנים ז"ע, מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו - אם דואג האדם תמיד לתקן מה שפגם "מתחילה", ואינו מחליט לשכוח מהכל ולהתחיל דף חדש בחייו, אז הוא עדיין בבחי' עובד ע"ז, אבל אם מחליט הוא בדעתו כי מה דהוה הוה, ו"עכשיו", מעתה אני מקבל עלי עומ"ש, אע"פ שעדיין אני מלא חטאים ופשעים ולא תיקנתי אותם, ע"ז זוכה לבחי' קרבנו המקום לעבודתו, כי זהו רצונו ית"ש תמיד, ובפרט בליל התקדש חג שאו הוא הזמן המסוגל ביותר לתשובה מאוהבה, ואזי הוא הזמן שהקב"ה פוסח ומדלג על עונות האדם בכדי שהאדם ישוב ויתקרב אליו בלב שלם מלא שמחה עילאה, כמה צריכים אנו לנצל זאת ולהתעורר בתשובה שלימה.

ובחסד לאברהם כתב על נוסח הגמרא (ברכות לט:): הכל מודים בפסח שמניח הפרוסה בתוך שלימה, דהוה רמז על נשמתו של אדם, שאף אם ע"י מעשיו והרגליו הלא טובים נפרדה נשמתו לגמרי משורשה למעלה, עדיין יכול בכח אכילת מצה לתקן את נשמתו ולהחזירה למקומה בשורשה העליון, והוה "מניח הפרוסה" היינו נשמתו הפרוסה והנפרדת משורשה, "בתוך השלימה" ותחזור להיות דבוק לשורשה העליון.

עוד גילו לנו צדיקים ז"ע, כי בעת שאוכלים המצות מצוה, הזמן מסוגל מאד לכון ולבקש מהקב"ה על כל מה שחסר לנו, כי קדושת אכילת מצה מסוגלת מאד להיות נעני בתפלתנו על כל משאלותינו, ומכאן זאת על לשון חז"ל (פסחים לו): לחם עוני - שעוני עליו דברים הרבה, והיינו שנעני מן השמים על כל מה שמבקשים או, ובלשון קדשו של השי"ת ישראל (הגש"פ אות ק"ו) "שנעני מן השמים על כל הדברים אשר יתפלל, ויבקש מהקב"ה בעת הזאת, חובה להעלות התפלות מכל השנה שלא עלו לרצון לפני ארון כל" עכ"ל.

ועיקר הגאולה הי' גאולה זו של הרומנים של כלל ישראל, מה שזכו ביציאת מצרים שיהיו עבדי ה', על דרך זה פי' החסם סופר דגרשמוני לשון הפסוק בהלל, הללו עבדי ה' הללו את שם ה' יהי שם ה' מנצח מעתה ועד עולם, יש צ' ענינים מה שאנו אומרים הלל, הללו עבדי ה', מה שאנו יאנו מידי העבדות של פרעה, ועוד יומר לנו מהללים על זה שנעשו בני ישראל עם ה', ונקרא עליהם שמו של הקב"ה, והקב"ה יחד שמו עליהם צעת הדיבור של "אנכי ה' אשך הולאמתי מלחך מצרים", וזה הללו את שם ה', ועל זה לנו אומרים יהי שם ה' מנצח מעתה ועד עולם גאולה זו הוא גאולה נצחית, כי אף שחזרנו להיות עבדים בגלות, אצל הרי גאולת הנשמות שלנו הוא גאולת עולם, וזה הוא חירות עולם שופינו לה ביציאת מצרים.

26 Commentators Pesach R. Sender

Himself that this promise might not be fulfilled, since when the Egyptian army was lost in the Sea the spoils they received there, were many times greater than the few gold and silver vessels they had borrowed from their neighbors earlier? This gathering of the spoils of the Sea constituted the real רכוש גדול. What was the need, then, for the earlier concern? The Gra answers that Hashem was concerned that the promise of redemption with honor should be fulfilled at the very start of the redemption process. But the question remains why the later acquisition of רכוש גדול was not sufficient.

We might suggest an answer based on an insight of Rav Yosef Dov Soloveitchik as to what the "great wealth" actually consisted of. Hashem assured Avraham that when Bnei Yisrael left Egypt they would not leave their state of bondage in the same degrading way that other slaves are freed. An ordinary slave is looked down upon in the eyes of his master, and even if he is eventually freed, he will be sent away in a disrespectful manner, accompanied perhaps by a few parting insults. Thus the slave would leave his state of bondage with a low self-image and very little self-respect. It was only the Torah which later introduced the concept of freeing one's slaves with dignity, including giving them gifts and compensation and leaving them with a sense of gratitude for past services rendered, העניקה. Indeed, Hashem promised Avraham that when the time came, Bnei Yisrael would leave Egypt with a sense of dignity and self-worth. In fact, just before they leave Egypt the Torah tells us

that Hashem assured them that they would "find favor in the eyes of the people". (Shemos 11:3): ויתן ה' את חן העם בעיני: מצרים. They were no longer looked down upon, and even Moshe himself was held in high esteem by the people of Egypt. Thus, the promise of רכוש גדול entailed not only great material wealth, but also that they would leave Egypt with their heads held high, with self respect and honor.

בשו"ע א"ח סי' תע"ב סעי' ב' מתחילים הלכות סדר לילי פסח בזה"ל, יסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כוחו ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חרות עכ"ל המחבר שם. ובביאור הגר"א שם מבאר וז"ל שזהו בכלל דרך חירות כמ"ש עבדא דמפיק וכי עכ"ל.

וכונתו לציין כמקור להלכה זו הגמ' בפסחים קט"ז. אמר ליה ר' נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאודווי ולשבוחי א"ל פטרתי מלומר מה נשתנה פתח ואמר עבדים היינו ע"ש. וצריך ביאור איך יוצא מגמ' זו הלכה שיסדר שלחנו בכלים נאים אלא ד"ל מדהקפיד ר' נחמן בציור המאורע להוסיף גם "ויהיב ליה כספא ודהבא" ולא הסתפק בזה לומר רק עבדא דמפיק ליה מריה לחירות רואים כי מדין התבוננות הלילה הזה לא סגי רק להגיד כי יצאו מעבדות לחירות אלא שגם יצאו ברכוש גדול - ויהיב ליה כספא ודהבא.

נמצינו למדים מדבריו הקצרים של הגר"א הנ"ל כי הלכה זו של סידור שולחנו * בכלים נאים הוא להזכיר לנו שלא רק פדה אותנו מבית עבדים אלא שגם הוסיף לנו רכוש גדול של כספא ודהבא. ובאמת צריכים להבין למה תופס אצלנו מקום חשוב כ"כ הכסף וזהב שנתן לנו ה' עד כדי כך שגם זה נזכר לדורות בסדר לילי פסח, גם מעיקרא צריך ביאור שכך הבטיח ה' לאברהם אבינו בברית בן הבתרים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ופרשיי בממון גדול עד שהי' צריך לבקש כן מבני ישראל דבר נא באזני העם וכי' כידועים דברי רש"י שם, ואף שיש מחז"ל שפירשו רכוש גדול על התורה ודאי שכן הוא למבינים מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו ובדאי גם פשוטו של דברים יש בהם כדי להתבונן וללמוד וללמד לדורות ובפרט שכן עושין הזכר למעשה וכנ"ל בכלים נאים כפשוטו של מקרא וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב. על כן ננסה לבאר עומק הדברים והוראתם לדורות.

כי לי בני ישראל עבדים

ברמב"ם הלכות חפץ ומצה פרק ז' הלכה ו' כתב בזה"ל בכל דור ודור חיוב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר ואותנו הוציא משם וגו' ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית עכ"ל. ומדויק מדברי הרמב"ם ממה שהביא פסוק וזכרת וכו' הנאמר אצל כמה מצות פרטיות

אבל לא אצל מצות סיפור יצי"מ כי ס"ל שהמצוה להראות כאילו הוא יצא אינו דוקא בליל פסח אלא בכל יום ויום שזוכר יצי"מ יש לזכרו באופן זה וכן מפורש בספר חרדים פ"ט מצות עשה ס"י כ"ד דמצות זכירת יצי"מ בכל יום מחייב להתבונן כאילו הוא עצמו יצא משם והוסיף שם בזה"ל ופרי המחשבה הזאת כדי שלא יחזיק האדם עצמו כבן חורין כדתנן באבות ואין אתה בן חורין עכ"ל. ובסיי כ"ה כשם שמצוה לזכור יצי"מ ביום כך מצוה לזכרה בלילה כדאיתא בפ"ק דברכות, כי נתן לב כי גם בלילה היו המצרים משעבדים אותנו וכו' ועל ידי זכרון זה נשתעבד לאלוקינו יתברך גם בלילות וכו' ע"ש. נמצא דהמצוה בכל דור ודור לראות אי"ע כאלו הוא יצא ממצרים אי"ה רק כדי להודות ולהלל, אלא בעיקר כדי להרגיש חובה להשתעבד כל עצמו לעבודתו יתברך, וזהו כונת הפסוק ויקרא כ"ה פסוק נ"ה כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים - היציאה מבית עבדים מחייב עבדות לה, וע"י רמב"ן יתרו פרשה כ' פסוק ב' ודייק היטב שם.

29

ועד היכן מגיע מצוה זו של עבודה מבואר באריכות ברמב"ן דברים ו' פסוק י"ג ואותו תעבוד וכו' שהיא מפנה עצמך לתורה ולמצוות ולא יהי לך עבודה אחרת וכו', שתהי' לו בכ' עת כעבד הקנוי המשרת לפני אדוניו תמיד שעושה מלאכת רבו עיקר וצרכי עצמו עראי עד שיבוא מזה מה שאמר וכל מעשיך יהיו לשם שמים וכו' ויתכוין בכל צרכי הגוף למקרא שכתוב אהללה ה' בחיי אומרה לאלוקי בעודי עכ"ל. והדברים מעידים על עצמם כי זהו תכלית העבודה שכל מעשיו לשם שמים ולא שייך מדרגה יותר גבוה בעבודה אבל כד נדייק בדברי הרמב"ם בהלכות דעות נראה אחרת.

הנה ע"ש בפרק ג' מהלכות דעות הלכה ב' ו' שם, צריך האדם שיכוין לבו וכל מעשיו כולם לידע את ה' ב"ה בלבד וכו', ומאריך שם בפרטי פרטים איך כל צרכי הגוף צריך לעשותם לשם שמים ובסוף הלכה ג' כותב ע"ז בזה"ל, נמצא המחלף בדרך זו כל ימיו עובד את ה' תמיד וכו' וכו' ועל ענין זה צוה חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעה והוא יישר אורחותיך. עכ"ל. והם ממש מתאימים לדברי רמב"ן הנ"ל, אמנם להלן בפרק ה' מתחיל הרמב"ם בסדר חדש של הנהגת תלמיד חכם שהוא ניכר בכל מעשיו מובדל משאר העם, ומאריך בהם בכל הפרק שם בייג הלכות ארוכות ע"ש ומסיים שם בזה"ל, ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. עכ"ל. ונראה ברור להמעין היטב בדבריו ומבין דרכי הרמב"ם כי יש כאן ב' דינים, ואפשר לאדם להיות מצד אחד "עובד את ה' תמיד" - אשר הם הנהגות פי"ג מה' דעות הנ"ל - ועדיין

לא הגיע להיות בכלל "עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" - אשר אלו הנהגות של פרק ה' הנ"ל. נמצאנו למדים כי יש ב' מיני עבדים א' עבד הנכנע תחת רבו ועובדו בהכנעה גמורה אבל מהנהגתו מורגשת בעיקר השפלת עצמו בפני רבו, נש עבד אשר בהנהגתו הכנעתו לרבו מראה גם אצילות נפשו הוא, ואעפ"כ נכנע ומבטל עצמו לרבו, עבד כזה גם נותן "תפארת" לרבו - והעבודות שדורש ה' מעמנו היא אותה אשר עליה נאמר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

30

ואם תשאל ותאמר איפוא כתוב בתורה מצות עבודת של "תפארת", יש לומר דהיא נרמזת בפסוק (שמות י"ט פסוק ו') ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ופרש"י שרים ע"ש. ר"ל אחרי הקדמת זכירת יצי"מ שם בפסוק ד' אתם ראיתם וכו' אשר זה מחייב לשמוע ולקבל דברי השי"ע ע"ש בפסוק ה' ועתה אם שמוע תשמעו וכו' מוסיף רש"י הצורה של העבודות שתהיו כשרים המשמשים לפני המלך - זהו ישראל אשר בך אתפאר. ונוסיף לבאר בס"ד.

וע"ז נוסף אנחנו הרכוש גדול - וינצלו את מצרים - אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים (בכורות ה:). וזהו משי"כ פרשת מסעי ל"ג ג' ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים, לא יצאנו ממצרים כפליטים בורחים מן השביה אלא כמלכים שבים מנצחון בגבורה, ולא הלכנו במדבר כעניינים ודלים מבקשים לחם, אלא כעשירים גדולים נדיבי עם - והקב"ה הקפיד שידעו העמים מזה, ע' דברים ב' פסוק ו' וז' אכל ונשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם כי ה' אלקיך ברכך בכל מעשה ידיך וכו', ופרש"י לפיכך לא תכפו טובתו לראות כאלו אתם עניינים אלא הראו עצמכם עשירים, וזו התפארת של מתן תורה כי מלכים ורוזני ארץ קבלו תורתו והשתעבדו אליו בכל נפשם, לא אנשים מדוכים ושפלים - ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

כי לאלקים מגיני ארץ מאד נעלה

ר' יצחק מאלצן בפתחה להגדה שלו לומד ג"כ על דרך זה, שהרכוש גדול היינו הכלי כסף וכלי זהב של מצרים ה"י בה כבוד שמים ומוסיף כי אברהם אבנו שמח בשורת הרכוש גדול כי ידע מעצמו כי הצלחתו בפרסום שמו של הקב"ה ה"י תלוי הרבה במה שעמי הארץ ראו הצלחתו וכדברי אבימלך אליו (וי"א כ"ו

פסוק כ"ב) אלקים עמך בכל אשר אתה עשה. וע"כ ידע כי אם יצאו ככה יתוספו להם הרבה גרים וכן ה"י והביא רא"י ממש"כ במכילתא ע"ה"פ פרשת בא י"ב פסוק ל"ח וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד וז"ל וצאן ובקר, עליהם אמר הקב"ה לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, עם יציאתו ממצרים אני ממלאן כסף וזהב, עכ"ל. ולכאורה תמוה למה סמכו ענין זה לכאן הו"ל לסמוך לוינצלו את מצרים אבל הכונה להראות שזה ה"י עיקר הפעולה של הרכוש גדול - שכי"כ גרי צדק נלוו אליהם. ע"ש.

נמצא דמצות סידור השלחן בכלים נאים שהוא לזכר הכלי כסף וכלי זהב שבהן יצאנו ממצרים הוא חלק מדין חייב האדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא עתה משעבוד מצרים, ולהזכיר עצמנו בליל זה שלא רק יצאנו לראות אל שם זכינו לפאר שמו יתברך ע"י שיצאנו ברכוש גדול, והכונה שבנין ונתבונן כשמקבלים על עצמינו עבודת הבורא במקום עבודת רעה (וכספר חרדים הנ"ל שיהי' בגדר ממלכת כהנים כרצונו באמת ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

32

אז נדברו יראי ה'

הנביא במלאכי צווח בשם ה' (שם ג' פסוק י"ט), חזקו עלי דבריהם אמר ה' ואמרתם מה נדברנו עליך אמרתם שוא עבד אלוקים זמה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדרנית מפני ה' צבקות. הסבא מסלבודקא ז"ל הק' היתכן שכלל ישראל עיזו פנים כ"כ לפני ה' שכאשר אמרו שוא עבד אלוקים וכו' והקב"ה טוען כנגדם חזקו עלי דבריהם שיבנו בפניו יתברך הבורח כליות ולב

ויאמרו מה נדברנו עליך! ות"י דאה"נ מוכרחים להגיד כי מלים כאלה אף פעם לא יצאו מפיהם וע"כ השיבו מה נדברנו, רק שהקב"ה הסביר להם כי יש הנהגה והשקפה הנחשבת כדברים חזקים נגד ה', והיינו למשל אם בן תורה הולך בשוק וניכר בהנהגתו ובדיבורו כי הוא מרגיש עצמו מסכן ושפל ושחטר לו חיות והי"ם ואין צהלה בפניו רק עצב רוח, הרי הוא כאילו עומד ומכריז בראש כל חוצות שוא עבד אלוקים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדרנית - פרש"י בשפל רוח - מפני ה' צבקות! והוא חלול שם שמים ח"ו, ושפיר אמר ה' חזקו עלי דבריהם וממשיך הנביא שם בפסוק ט"ז אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו - וזהו ה"אז נדברו" להכיר האושר של חיינו ולהיות מאושרים ולהראות הצלחותינו ברבים ולזכור כי בני מלכים אנחנו ממלכת כהנים וגוי קדוש כדי שיצא מעבודתנו לה' לא רק עבודת הכנעה ושפלות אלא כל התפארת של הרמב"ם פרק ה' - ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

*I am Hashem your God who took you out of the Land of Egypt, to be to you as a God.*²²

In other words, the reason Hashem took us out of Egypt is in order that He will be our God and that we will be His People. The culmination of the Exodus was our acceptance of Hashem's sovereignty over us, and receiving His Torah with a full commitment to live by its Divine instructions.

The ultimate goal of reexperiencing the Exodus on Seder night reflects the purpose of the original Exodus itself. The overwhelming feelings of gratitude that are the result of telling the story as if we came out of Egypt must find realization in our own renewed acceptance of Hashem's Torah.

How do our feelings of gratitude lead to a renewed acceptance of Torah?

On a simple level, as a result of our appreciation of Hashem's kindness, we agree to reciprocate and accept His commandments.

On a deeper level, by reflecting on the ultimate kindness that Hashem bestowed on us by delivering us from Egypt, we come to appreciate that He has our ultimate well-being at heart, and wants nothing more than what is best for us. That being the case, if He led us from Egypt to Mount Sinai and gave us His Torah, it must follow that embracing the Torah and adhering to its precepts constitutes for us the ultimate way of living. Having established through the Exodus that Hashem wants us to succeed and thrive as a People, we will naturally respond by wholeheartedly accepting the path towards that success that He has charted for us in His Torah.

37

כוח מצות מצה ואיסור חמץ להשריש עניין קבלת עול והכנעה

וכדי לצאת מצה - והי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים - קבלנו שתי מצוות: מצות אכילת מצה, ואיסור חמץ, שבכוח מצוות אלו, להשריש באדם את היכולת לקבל עול ומרות, לבטל את השאור שבעיסה שבתוך האדם עצמו, וכמו שהגמרא אומרת (ברכות י"ז א'): "רבון העולמים גלי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה", אדם יודע את האמת,

ו"שאור שבעיסה" - הגאווה, זה שאדם לא מסוגל להשפיל ולהרכין את עצמו, להתבטל למישהו - זה השאור שבעיסה, וזה הנקודה העמוקה של היצר הרע. אלא שלאחר מכן, מצטרפים כל מיני תאוות, הנאות ועניינים שונים, אבל השורש העמוק הוא, אי המסוגלות והיכולת של האדם לקבל עול של מישהו אחר עליו. וכדי לעזור לנו שנוכל לקבל עול, קיבלנו את כוח המצווה של איסור חמץ, של ביעור חמץ ושל ביטול חמץ. החמץ שטבעו לגדול ולגבוה ולתפוח ולעלות למעלה, זה השאור שבעיסה. וההיפך של זה, זה מצות אכילת מצה, משה עשויה מקמח ומים בלבד, פשוטה היא ושטוחה ואין בה שום טעמים - עונה. "עקב ענוה יראת ה'" (משלי כ"ד) - זה מצה. אלו הם טעמי מצוות חג הפסח שמזכירים הקדמונים. ומצוות אלו מאפשרות לנו לצאת מה'רהב' של מצרים ולהכנס לעבודת השי"ת.

זכו לצאת ממצרים - ארץ רהבים - בזכות שאבותינו קיימו מצוות מצה ואיסור חמץ

ואחרי הודיע אותנו אלוקים כל זאת, הרי ודאי שמצוות אלו אינם שייכות דווקא ליציאת מצרים, שהרי מצוות אלו שייכות גם לפני יציאת מצרים. אמנם בודאי שיש קשר הדוק בין מצה וחמץ לפסח, רק להיפך: כל מה שזכנו ישראל ליציאת מצרים זהו מכוח מצות אכילת מצה ואיסור חמץ, באותו יום שמאז ומעולם קיימו אבותינו מצות אכילת מצה, באותו יום שנזוהרו אבותינו מאיסור חמץ, באותו יום יצאו בני" מצרים והשתחררו מפרעה ומהמצרים. כי סגולת מצוות אלו, לשחרר אותנו מהגאווה ומה'רהב', 'רהבים' אלו המצרים כפי שחז"ל דורשים על הפסוק "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים" שהולך על יוסף. גם פרעה עניינו 'גאווה' - "התנים הגדול הרובץ בתוך יאודיו אשר אמר לי יאודי ואני עשיתני" (יחזקאל כ"ט, א). ומה שהצלחנו לצאת ממצרים, ממקום כ"כ קשה, ממקום כ"כ גרוי, ולא שקענו בשער הנ' של הטומאה, הוא בזכות מצות מצה ובזכות שמירת איסור חמץ. ומה שה' פסח על הבתים במצרים, זה בגלל שאבותינו הקריבו קרבן פסח.

כשהאדם מסדר שלחנו ינה בכלים נאים כפי כוחו ומיסב על ידה דרך חרות ועשירות ובני גיתו סביב לשולחנו כשתילי זתים ומתחיל לספר ביציאת מצרים ולקיים בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא עתה משעבוד מצרים ומזרף עצמו ובייב לעבוד את ה' ולדבקה לו בצורה זו של מלכים ושרים כדי שיצא מהם רק תפארת וכבוד לחשיי הרי נתקיים על ידו בדור הזה אותה אז נדברו אשר הבטיח לנו הנביא שבזכותה הנה אנכי שולח לכם את אלוי הנביא וכו' כי בזה חפץ ה' - ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בדך אתפאר.

שיחת אליהו

המצווה, מצווה יש לה כוח, היא פועלת, היא לא 'זכר', לזכור משהו, לא סמליות ולא טקסיות ח"ו, אלא היא פועלת ועובדת על נפש האדם, היא מכשירה אותו ומקדשת אותו, מתקנת אותו ומשלימה אותו - אלו הן המצוות.

תכלית אדם מישראל היא להגיע למדרגת עבד ה'

כשהקדמונים מדברים על טעמי מצות אכילת מצה בפסח, ועל איסור חמץ בפסח, שאלו שתי המצוות, שמאפיינות בזמן הזה, בעיקר, את כל חגי הפסח. הם מדברים על החשיבות הגדולה של קיום שתי המצוות הללו - מלבד שזה מצווה של תורה - מבחינת טעם המצווה, שהרי תכלית אדם מישראל היא להגיע למדרגת "עבד ה'", ובשביל זה הוא בא לעולם. והנה בליל הסדר אנחנו מודים לקב"ה שהוציא אותנו ממצרים, אנו מכירים לו טובה על כך. ולכאורה מה יש להודות כל כך על שהוציאנו ממצרים, הרי הקב"ה הכניס אותנו למצרים, לא אנחנו בעצמנו ירדנו למצרים, אז מה יש לשבח כל כך שהוא הוציא אותנו ממצרים? הוא הכניס אותנו למצרים, הוא צריך להוציא אותנו ממצרים.

ותשובת דבר זה היא כך: אמת, אנחנו מודים לה' גם על זה שהכניס אותנו למצרים, שהרי במצרים למדנו להיות עבדים, "בית עבדים" - בית ספר לעבדות, ובית הספר הזה היה במצרים. היינו צריכים ללמוד את הסוגיא של 'להיות עבדים', כדי שכשנצא ממצרים נוכל להיות עבדי ה', כמו שאומרים בהלל: "הללויה הללו עבדי ה'", "כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" (ויקרא כה, מג). כך גם מתחילות עשרת הדברות: "אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". וכל זה בנוי על מה שלמדנו במצרים

להיות עבדים, ועניין יציאת מצרים הוא, שנשתמש במה שלמדנו במצרים, ובמקום להיות עבדים לפרעה, נהיה עבדים של הקב"ה, שזה התואר הגדול ביותר שיהודי יכול להשיג בעולם הזה - עבד ה'.

שבה משה - כי עבד נאמן קראת לו'

ויש לזה ראייה ברורה ממש רבנו. משה רבנו היה מבחר המין האנושי, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים" (דברים ל"ד, ט), אדון הנביאים. ואף על פי כן אומרים אנו בתפילות שחרית של שבת: "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו", לא בגלל שהוא אדון הנביאים, לא בגלל שהוריד את התורה וגם לא בגלל שהקים את המשכן ועשה ניסים ונפלאות, אלא - "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו", הרי לנו שהמעלה הגדולה בעולם שאפשר להשיג בזה העולם - להיות עבד ה'.

עיקר יצר הרע בעולם הוא: 'לא יגידו לי מה לעשות'

והנה, להיות עבד זה קשה מאד, כי האדם בטבעו לא אוהב לקבל מראת ולהיכנע, וגם לא לקבל עול. אין דבר יותר קשה מאשר להיות עבד, טבע האדם להיות בן חורין, כמו שהפסוק אומר (איוב י"א, יב) "ועיר פרא אדם יולד", האדם הוא עיר פרא, לא אוהב לקבל עול, לא אוהב שיכתיבו לו מה לעשות.

ואמנם, עיקר יצר הרע בעולם הוא עניין זה, 'לא-יגידו-לי-מה-לעשות'. הנה, אברהם אבינו לימד את כל העולם אמונה, לקבל עול מלכות שמים, ובצד השני עומד נמרוד - "יודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו", לא מקבל עול ומרות, הוא המתנגד הגדול לקבלת עול מלכות שמים. וזה למרות שאדם יודע את האמת ומכיר את האמת בשכלו, אבל הוא לא מסוגל להיכנע, וזהו מה שנקרא 'קשיות עורף'.

40

כבר אמרנו כי אותו הלילה הי' ליל פסח, ומינו בספרים כמה רמזים על זה, שיחמק אבינו אמר לעשו הרשע, בל אחר במכמה, ואח"ל נחמנו תורתו, ופירשו בספרים, כי יעקב אבינו האכל ללחם האפיקומן, ועי"ן לא הי' יכול יחמק עוד לאכול לחין מפטירין אמר הפסח האפיקומן, וכמו רמז כי נחמנו עולה בגימט' אפיקומן, ועי"ן נחמ"ס נחמ"ס משה פ' תולדות ש"י דמה שהשאלה רבקה בגדי עשו, כי הי' לו ליל פסח, וזו מותר להשתמש במשכונות של עכו"ם כשיטת המהרי"ל הובא בגמ"א סי' טע"ב, והחמ"ס הוא לשיטתו במש"י דמומר גם בהשמשות. ולכן נמנה ליעקב בגדי עשו החמודות אף שהיו אכלה לפקדון.

באותו הלילה כשיחמק צינן אמ יעקב אבינו נפסחו שערי הצרכה, וכן איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"א) "הגיע ליל יום טוב הפסח וקרא יחמק לעשו בנו הגדול ואמר בני הלילה הזה העליונים אומרים שירה הלילה הזה אולרות טללים נפתחים", ודבר זה הוא לדורות כי בליל הסדר נפתחים בשמים אולרות גדולים של צרכה, ויכול האדם ע"י עבודתו לזכות לצרכות ושפע צדוקיות וגשמיות.

41 דבר היום

ובפסח הזמן מוכשר ומסוגל מאד להתפלל על הפרנסה, שיזמין לו השי"ת די מחסורו לו ולכל בית ישראל, בהיתר ולא באיסור, בריווח ולא בצער, כדי שנוכל לעבוד עבודתו וללמוד תורתו לשמחה, שהרי שערי שמים נפתחים בלילה הזה, וכלשון ה'תרגום יונתן (פרשת תולדות) "ואוצרי טלין מתפתחין ביה" ברוחניות ובגשמיות.

42 ברכה בלילה הזה, על אף שהוא נראה

ח"ו כמו עשו הרשע, כי בלילה הזה יש כח למחילה וסליחה אפילו על עבירות הכי קשות, אפילו על דברים שיה"כ אינו מכפר עליהם, ויכולים לתקן גם את חלק הרשע שיקבל ברכה ושפע טוב.

43

בתיב (בראשית כו, כז) וירח את ריח בגדיו, וברש"י שנכנס עמו ריח גן עדן. ואיתא במכתב מבעל החובת התלמידים שבעת הסדר צריך האדם להרגיש כי הוא נמצא בגן עדן, והוא מכח של אותו לילה שהיה ליל פסח, שבעת קבלת הברכות נכנס עמו ריח גן עדן, וכן נכנס ריח זה עם כל אחד כאשר בא אל אביו שבשמים בליל הסדר.

וזוהי התשובה שעונים לבן הרשע: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות יג, ח), אמור רש"י: "בעבור זה - בעבור שאקיים מצותיו, כגון פסח מצה ומרור הללו". אתה יודע למה יצאנו ממצרים? - אומרים לבן הרשע - בגלל המצוות. לא שהמצווה התחילה בזמן יציאת מצרים ואנחנו עושים אותה כדי לזכור את יציאת מצרים, אלא המצוות הן

מצוות בפני עצמן, וזה כוח המצווה, ולכן צריכים לקיים את המצוות בדקדוק גדול, כי אם אתה לא אוכל כזית בכדי אכילת פרס, המצווה לא פועלת, כל מה שלא יצאת ממצרים - מוסיף האב ואומר לבן הרשע - זה בגלל שאתה לא מקיים מצוות. ומה שאתה לא מקיים המצוות, כי אתה אומר "מה העבודה הזאת לכם", אתה אוכל מצה על דרך של מסורת, לזכור את יציאת מצרים, לכן אתה לא מקיים מצוות. כדי שהמצוות ישפיעו על האדם, ישנו אותו ויעצבו אותו, יבנו אותו ויתנו לו קומה רוחנית, צריך לקיים את המצוות עם כל הדקדוקים שלהם, שלא תהיה בעל גאווה, שתהיה מוכן לקבל עול, שתהיה עבד ה' בלא זה, לא תוכל להיות עבד ה'.

44 עניין החרדה הגדולה והחומרות הנוראות שבחמץ

מובא בשם הארי"ל שאם היינו נזהרים במשהו חמץ בפסח, כל השנה לא היינו חוטאים. שהרי רצוננו לעשות רצונך ומי מעבך שאור שבעיסה, ולכן אם לא נזהרים במשהו חמץ, חוטאים כל השנה. שמע מינה שעם כל הזהירות שלנו, עדיין אנחנו נכשלים במשהו חמץ בפסח.

מעתה מובנת החרדה הגדולה והחומרות הנוראות שבחמץ, דוגמתם לא מצינו בכל התורה כולה. כגון איסור של בל יראה ובל ימצא, שלא נמצא כזה איסור בכל התורה, אפילו על איסור אכילת חזיר אין בל יראה ובל ימצא, אבל בחמץ יש. כל האיסורים בטלים כשנתערבו ברוב או בשישים, אבל בחמץ אפילו משהו לא בטל. חמץ בטל בכרת - עונש שאינו קיים בכל איסורי האכילה שבתורה [מלבד חלב ודם]. וכל זה משום שביעור חמץ עניינו הוא השבתת כוח הרע שבאדם, ולכן בל יראה ובל ימצא.

דווקא חמץ שעד זמן האיסור זה נחשב כדבר חשוב ומעולה - אוכלים אותו, נוטלים ידיים כדי לאוכלו, מברכים עליו ברכת המזון, וכשמגיע זמן האיסור לפתע הוא בכרת - "כוח המצוה". כוח המצוה נותן לו את מהות היצר הרע, וצריכים להשבית אותו ולבער אותו מן העולם. ואם אדם ישב בליל הסדר, ויספר סיפורים על יציאת מצרים, ועל כל הניסים שה' עשה לנו, ומצד שני יש לו את השאור שבעיסה, לא יעזור לו זה שהוא יודע את האמת בשכלו, כי מאידך, יהיה לו קשה להתבטל, להיכנע ולהתכופף.

426

עשו הרשע, היינו כי יעקב רצה לפעול כח ברכה אף לאלו שהחיצוניות שלהם הוא כמו עשו הרשע, כי רצה לברך את הפנימיות שלהם שהוא כולו טוב שיהא הנקודה הפנימיות נתפשט, שיתברך אותו הנקודה ויהא נעשה האדם כולו ברכה, ובכח זה פעל יעקב אבינו ברכה מכוחו של ברכתו של יעקב אבינו, שיהא תיקון בליל פסח אף לאלו הנראים כרשעים, שנוכל בכח הקדושה הגדולה היורדת בליל פסח לקרובם ולהחזירם למוטב, והוא להורות לדורות כי אף מי שאינו ניכר אע"פ בחיצוניות שהוא יהודי, גם לו יורד

יעקב אבינו דאג לדורות שיהיה שייכות לכל אחד להשפעת הלילה, שלא ידח ממנו נדח, ידוע שבלייל פסח יש קדושה גדולה כי"כ שכל א' יכול למצוא תיקון, כנגד ארבעה בנים דביה תורה, דהיינו שבליילה הזה יש כח להמשיך ולהכניס אמונה לתוך כל אחד ואחד,

ולתקן כל הד' בנים, ואפילו על בן הרשע יכולים להשפיע בלילה זה, והוא מכת יעקב אבינו שהכניס כח בלילה הזה שיהיה ביכולת כל אחד להיות לו תיקון ולקבל השפע הגדול של הלילה הזה, כי יעקב נטל את הברכות כשהיה לבוש בבגדי